

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПОЉОПРИВРЕДНИ ФАКУЛТЕТ
Департман за економику
пољопривреде и социологију села

Гордана Дукић

Дипл. Менаџер

ПЛАН РАЗВОЈА АГРОБИЗНИСА И ТУРИЗМА ОПШТИНЕ ОЦАЦИ

Мастер рад

Нови Сад, 2021.

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПОЉОПРИВРЕДНИ ФАКУЛТЕТ
Департман за економику
пољопривреде и социологију села

Кандидат:

Гордана Дукић

Ментор:

Проф. др Небојша Новковић

ПЛАН РАЗВОЈА АГРОПРИВРЕДЕ И ТУРИЗМА ОПШТИНЕ ОЦАЦИ

Мастер рад

Нови Сад, 2021.

Комисија за одбрану мастер рада:

Др Небојша Новковић, редовни професор – ментор

Ужа научна област: Менаџмент и организација у пољопривреди
Пољопривредни факултет, Нови Сад

Др Беба Мутавцић, ванредни професор – председник комисије

Ужа научна област: Квантитативне методе у агроекономији
Пољопривредни факултет, Нови Сад

Др Наташа Вукелић, ванредни професор – члан комисије

Ужа научна област: Менаџмент и организација у пољопривредни
Пољопривредни факултет, Нови Сад

Садржај

1. Увод.....	1
1.1. Предмет и циљ истраживања	2
1.2. Преглед литературе	2
1.3. Радна хипотеза	3
1.4. Метод рада и извори података.....	4
2. Резултати истраживања.....	5
2.1. Анализа агрокомплекса општине Оџаци	5
2.1.1. Становништво	5
2.1.2 Пољопривредно становништво	7
2.1.2. Земљиште	9
2.1.3. Воде	11
2.1.4. Сточни фонд.....	11
2.1.5. Биљна производња	12
2.1.5.1. Ратарство.....	13
2.1.5.2. Повртарство	16
2.2. Туризам	19
2.2.1. Културно- историјске вредности	19
2.2.2. Природне карактеристике.....	20
2.2.3. Манифестације општине Оџаци	22
2.2.4. Материјална база за развој туризма	24
2.2.5. Облици туризма	25
2.2.5.1. Ловни туризам	25
2.2.5.2. Циклотуризам	26
2.2.5.3. Риболов	27
2.2.5.4. Салаши	28
2.2.6. Етно куће	31
2.2.6.1. Етно кућа Лалић.....	31
2.2.6.2. Етно кућа Дeroње.....	32
2.2.6.3. Етно кућа Ратково	33
2.2.7. Пример туристичке туре	33
2.3. SWOT Анализа	34
2.4. Програми, развојне мере и пројекти.....	39
3. Закључак	43
4. Литература	44

План развоја агропривреде и туризма општине Оџаци

Сажетак

Општину Оџаци карактеришу изузетно квалитетно земљиште добри услови за наводњавање земљишта и самим тиме повољни природни услови за пољопривредну производњу. Најзаступљенија грана пољопривреде у општини Оџаци је ратарство док су повртарство и воћарство и виноградарство мање заступљени. Поред квалитета земљишта изузетан утицај на развој пољопривреде и целокупне привреде има географски положај општине. Највећи потенцијали за развој налазе се у области прехранбене индустрије која тренутно није развијена. У раду је детаљно анализирано стање у општини Оџаци, употребом графикана и табела приказано је стање ратарства, повртарства, воћарства и сточног фонда. Урађена је детаљна SWOT анализа. Утврђивањем стратешких циљева и дефинисањем стратегије дошло је до стварања плана развој агропривреде и агротуризма који се специфично оријентише на биљну производњу, сточарство и агротуризам.

Кључне речи: пољопривреда, агропривреда, агротуризам, развој, Општина Оџаци

Plan of development od agriculture and tourism of the municipality of Odzaci

Abstract

The municipality of Odzaci is characterized by exceptional quality land, good conditions for land irrigation and thus favorable natural conditions for agricultural production. The most represented branch of agriculture in the municipality of Odzaci is farming, while vegetables and fruit growing and viticulture are less represented. In addition to the quality of the land, the geographical position of the municipality has an exceptional influence on the development of agriculture and the entire economy. The greatest potentials for development are in the area of the food industry, which is not currently developed. The paper analyzes in detail the situation in the municipality of Odžaci, using graphs and tables shows the situation of farming, vegetables, fruit growing and livestock. A detailed SWOT analysis was performed. By determining the strategic goals and defining the strategy, a plan for the development of agro-economy and agrotourism was created, which is specifically oriented towards plant production, animal husbandry and agrotourism.

Key word: agriculture, agrotourism, development, municipality of Odzaci

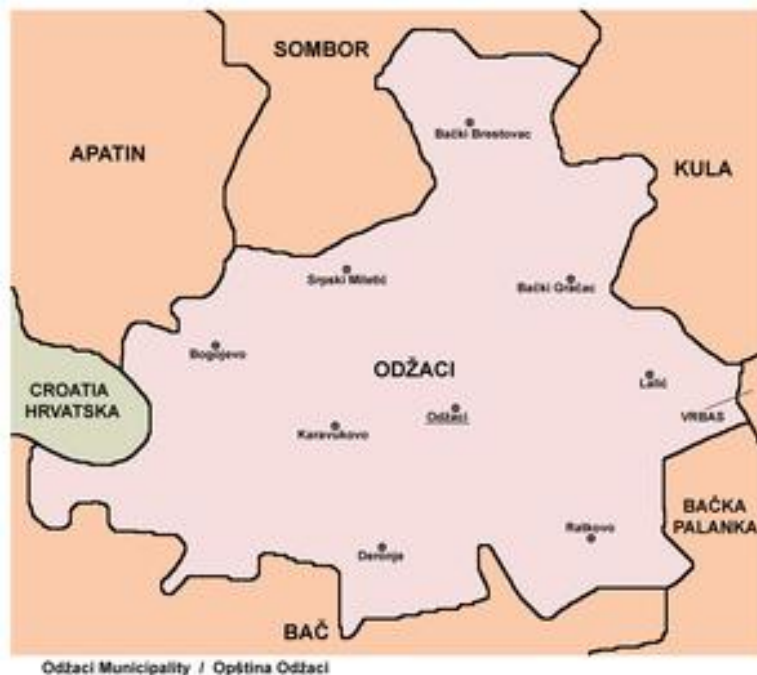
1. Увод

Општина Оџаци налази се у Западnobачком округу, у Војводини, у Панонској равници. Општина Оџаци обухвата Оџаке и још осам места, то су: Богојево, Каравуково, Дeroње, Ратково, Лалић, Бачки Грачац, Бачки Брестовац и Српски Милетић. Спада у мање општине, њена територија износи 41.115,89 ха. Суседне општине су Апатин, Сомбор, Кула, Врбас, Бач, Бачка Паланка и на Дунаву се граничи са Републиком Хрватском. Оџаци су од Београда удаљени 139км, а од Новог Сада 58км.

Оџаци су добро саобраћајно повезани са својом околином и другим местима Војводине и представљају својеврсно друмско и железничко чвориште чијим подручјем пролази више путева и железничких пруга регионалног и локалног карактера

На слици 1 приказана је мапа општине Оџаци.

Слика 1.: Мапа општине Оџаци

Извор: sr.wikipedia.org

1.1. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања овог рада је анализа агропривреде и туризма општине Оџаци. Први део - агропривреда односи се на саму пољопривредну производњу као и могућност прераде пољопривредних производа. Истраживања у општини Оџаци обухватају анализу природних услова, расположивих капацитета, грана производње и у оквиру њих значајних врста и производних резултата.

Други део – туристички потенцијал општине Оџаци. Истраживање њених туристичких вредности по којима се издваја од других општина, како у околини, тако и у Србији. Оџаци је мултиетничка средина, има веома занимљиву историју, што би се могло искористити за привлачење већег броја туриста и самим тим на неки начин поправити економску ситуацију само општине

Циљ истраживања јесте сагледавање агропривредног потенцијала општине Оџаци, дефинисање стратешких циљева и формулисања концепта развоја агропривреде. Као и истраживање агротуристичких потенцијала и промоција њених природних, културних и туристичких карактеристика, која би као једна рурална општина могла искористити за поправљање своје туристичке понуде.

1.2. Преглед литературе

У фокусу овог рада је план развоја агропривреде једне општине, у овом случају општине Бечеј. Проблемима анализе ресурса, производним и економским резултатима, SWOT анализом, као и осталим темама релевантним за овај рад баве се следећи аутори:

- **Новковић и Шомођи, 2001** баве се проблемом производно-економског мерења резултата пољопривреде; разрађују поједине сегменте предмета организационих наука, са посебним акцентом на пољопривреду, а то су: организација пословних система, организација пословања, организација производње и организација рада; дају преглед организационих форми у пољопривреди са акцентом на производне организације у пољопривреди – сељачка газдинства и задруге и непроизводне организације у пољопривреди – пољопривредна саветодавна служба.

- **Новковић, 2003** разматра проблематику менаџмента, процеса планирања и предвиђа у пословним системима уопште, и посебно у пољопривреди. Бави се проблематиком пројектовања, инвестиција, са посебним акцентом на специфичност инвестиција у пољопривреди и примени метода за економску оцену пројекта. Детаљно образлаже начин и могућност примене линеарног програмирања у планирању у пољопривреди. Даје конкретне примере примене математичких метода и модела у процесу планирања у пољопривреди, почев од макроекономског планирања развоја пољопривреде, до планирања производње на сељачким газдинствима.
- **Новковић, Мутавцић,** у раду обухватили су анализу расположивих капацитета (пољопривредно становништво, земљишни капацитети према начину коришћења, могућност наводњавања и основно стадо значаних врста стоке), производних параметара (површина приноса и укупне производње) значајнијих ратарских и повртарских производа (кукуруз, пшеница, соја, сунцокрет, шећерна репа, пасуљ, кромпир) и сточарских производа (месо и млеко), као и услова и производних и економских резултата пољопривреде. („Улога одрживог менаџмента у повећању конкурентности агропривреде Србије“)
- **Томић, 2008** у раду су обрађена поглавља као што су: пољопривреда у цвету, перспективе развоја села, субјекти у пољопривреди, понуда-тражња-трговина, макроекономска политика у пољопривреди. („Пољопривреда и село – идеје и иницијативе“)
- **Његован, 2016** у раду су дефинисани основне категорије туризма, као и основни елементи за разумевање контекста, приступа и концепта туризма, посебно сеоског туризма.
- **Кошић, 2012** бави се рурални туризмом Војводине, између осталог и потенцијалима општине Озаци.
- **Закић, Стојановић, 2009** текст отвара низ проблемских подручја почев од самог поимања пољопривреде, преко последица трансформације агросектора, до основних праваца реформисања аграрне политике или превођења секторског у територијални приступ развоју у коме примат добија интегрално посматрање активности руралне економије где је пољопривреда само једна од многих делатности руралног комплекса („Економика аграра“).

1.3. Радна хипотеза

Приликом формулисања проблема и циља истраживања пошло се од следећих хипотеза:

- Да је потребно имати развојни план агрокомплекса Општине

- Да се у изради плана морају применити квантитативне и квалитативне методе истраживања
- Да су примерене квантитативне методе: дескриптивна статистика и екстраполација
- Да је примерена квалитативна метода SWOT анализа
- Да план развоја агрокомплекса општине треба да садржи стратегију развоја, односно стратешке циљеве као и мере и активности које ће довести до остварења истих

1.4. Метод рада и извори података

Прикупљени подаци у овом истраживању се обрађују:

- Квантитативно на бази дескриптивне статистичке анализе за период од најмање 2-8 година (просек, екстремне вредности, коефицијент варијације, стопа промене). У циљу квалитативне оцене подаци се пореде са просечним за АП Војводину.
- Стопа промене (p) израчуната је директно из апсолутних вредности временске серије
- На основу резултата квантитативне анализе ради се квалитативна, SWOT анализа. Добро урађена SWOT анализа ће помоћи да се систем усредреди на своје снаге, коригује своје слабости, спремно се суочи са претњама и коначно да препозна и искористи све могућности које му се укажу
- На основу квантитативне и квалитативне анализе оцене постојећег стања, дефинишу се стратешки циљеви као и мере и активности које су неопходне за њихово остварење.

Извор података за овај рад, чини документација којом располаже општина Оцаци и званични статистички извештаји Републичког завода за статистику.

2. Резултати истраживања

У оквиру резултата истраживања овог рада представљени су:

- Квантитативна/статистичка/анализа агрокомплекса општине Оџаци
- Туризам у општини Оџаци
- SWOT анализа
- План развоја општине Оџаци

2.1. Анализа агрокомплекса општине Оџаци

Анализа агрокомплекса општине Оџаци обухвата:

- Становништво
- Земљиште
- Воде
- Сточни фонд
- Биљну производњу

2.1.1. Становништво

Према попису из 2011. године у општини Оџаци је живело 30.154 становника. Ако се анализирају подаци између два пописа примећује се пад становника (5.428).

На основу табеле 1, анализом старосне структуре, можемо константовати да омладина чини 12,5 % укупног становништва, млађа средовечна популација 18,08 %, старији средовечни 42,65 %, а старо становништво чини 26,74 %. Закључује се да у популацији доминирају старији средовечни (30-59), што је повољно јер они чине највећи део радног контингента становништва.

Табела 1. Старосна структура становништва у Општини Оџаци

Старост	2002.	%	2011.	%
0-14	5.304	15	3.772	12,50
15-29	7.118	20	5.454	18,08
30-59	14.476	40	12.862	42,65
60-79	7.736	21,74	6.964	23,09
80 и више	948	2,66	1.102	3,65
Укупно	35.582	100	30.154	100
Радни контингент (15-64)	23.802	66,89	20.874	69,22

Извор: Републички завод за статистику

У табели 2 може се видети број становника по насељима која се налазе у општини Оџаци.

Табела 2. Укупан број становника по насељеним местима у Општини Оџаци

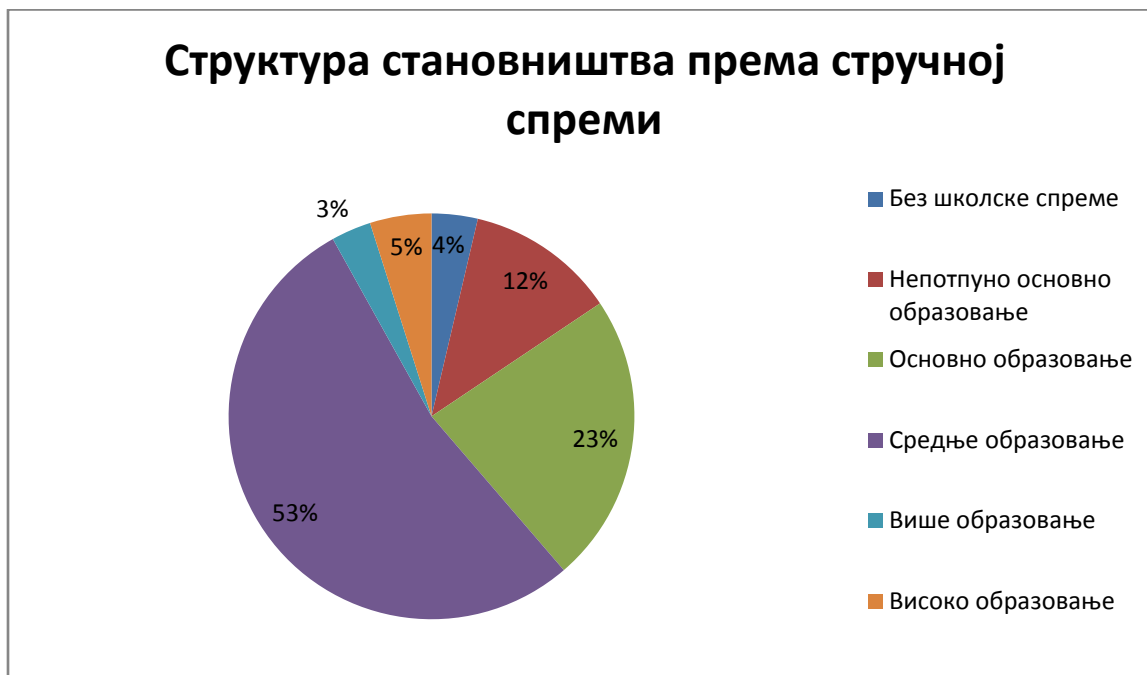
Насељена места	Укупан број становника	Лица у иностранству	Укупан број домаћинства
Оџаци	8795	187	3365
Бачки Брестовац	2721	73	1079
Бачки Грачац	2295	57	898
Богојево	1744	16	696
Дероње	2490	81	800
Каравуково	4233	110	1499
Лалић	1340	82	563
Ратково	3408	46	1195
Српски Милетић	3070	91	1100

Извор: Републички завод за статистику

Према попису из 2011. године, од укупног броја становника (30.154) 29,16 % живи у Оџацима (8795), 9,02% (2721) у Бачком Брестовцу, 7,61 % (2295) у Бачком Грачацу, 5,78% (1744) у Богојеву, 8,25 (2490) у Дероњама, 14,03 (4233) у Каравукову, 4,44 (1340) у Лалићу, 11,3 (3408) у Раткову и 10,18 % (3070) у Српском Милетићу. Може се закључити да 70 % становништва живи на селу.

У графикону 1 приказана је структура становништва према стручној спреми. Од укупног броја анализираниг становништва на територији општине Оџаци, који чини 26.336 становника, највеће учешће оних који имају средњу спрему и износи 14.016 односно 53,22 %. Високо образовање на подручју општине обухвата 4,9% од укупног броја становништва.

Графикон 1. Структура становништва по стручној спреми

Извор: Републички завод за статистику

2.1.2 Пољопривредно становништво

Према попису из 2011. Године у општини Оџаци живи 30.154 становника, од чега је 7.229 становника је економски активно, односно 23,97 %.

Најзаступљенија делатност у Општини Оџаци је пољопривреда, шумарство и рибарство са укупним бројем запослених од 1.555 становника што чини учешће од 21,51 % или 1,82 % становника Војводине. Затим следи прерађивачка индустрија са учешћем од 19,73 % и укупним бројем запослених од 1.426 становника, што чини 1,16 % становника Војводине. Најмање заступљене делатности су рударство са свега 2 запослена (0,02%) и пословање некретнинама 0,08%, што се Војводине тиче најмање заступљене делатности су делатност домаћинства која производе робу и услуге за сопствене потребе (0,05%) и делатност екстериторијанлих организација и тела (0,01%).

Табела 3. Економски активно становништво које обавља занимање према секторима делатности

Делатност	Општина Озаци		Регион Војводине	
	Број	%	Број	%
Пољопривреда, шумарство и рибарство	1.555	21,51	84.973	14
Рударство	2	0,02	2.829	0,46
Прерађивачка индустрија	1426	19,73	122.914	20,23
Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизацијом	34	0,47	5.797	0,95
Снабдевање водом	67	0,92	10.418	1,71
Грађевинарство	310	4,29	33.811	5,56
Трговина, поправка моторних возила	1007	13,93	92.889	15,29
Саобраћај и складиштење	396	5,48	31.773	5,23
Услуге смештаја и исхране	201	2,78	16.592	2,73
Информисање и комуникације	108	1,49	11.796	1,94
Финансијске делатности и делатности осигурања	91	1,26	12.265	2,01
Пословање некретнинама	6	0,08	1.019	0,16
Стручне научне и техничке делатности	136	1,88	18.942	3,11
Административне и помоћне услужне делатности	74	1,02	11.950	1,96
Државна управа и одбрана, обавезно социјално осигурање	709	9,80	44.645	7,35
Образовање	501	6,93	40.514	6,67
Здравствена и социјална заштита	368	5,09	40.407	6,65
Уметност, забава и рекреација	67	0,93	8.831	1,45
Остале услужне делатности	112	1,55	11.911	1,96
Непознато	59	0,82	2.645	0,43
Делатност домаћинства као послодавца	0	0	327	0,05
Делатност екстериторијанлих организација и тела	0	0	86	0,01
Укупно	7229	100	607.334	100

Извор: Републички завод за статистику

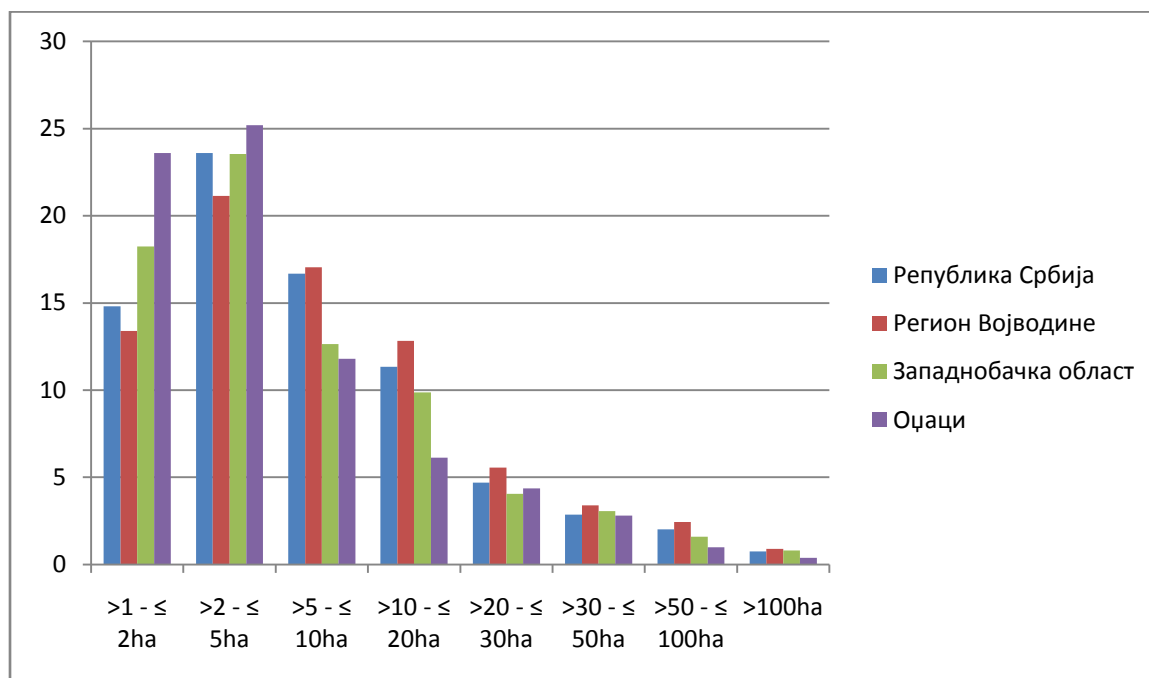
Према попису пољопривреде 2012. године у општини Озаци било је регистровано 3.709 пољопривредних газдинства, што је 2,58 % пољопривредних газдинства у Војводини. У њима је радило 7.579 чланова газдинства, од којих су 61,41 % мушкарци (4655) а 38,58 % жене (2924).

У графикону 2 је приказан распоред пољопривредних газдинства према обиму парцела којима располажу. Највећи број пољопривредних газдинства општине Озаци располаже

парцелама мањим од 5 хектара (25,2% од укупног броја газдинства), док збирно она располажу са 8,88% укупног пољопривредног земљишта. Затим следе пољопривредна газдинства која располажу са мање од 2 хектара (23,61%), она збирно располажу са 4,03 % укупног пољопривредног земљишта.

Највећим делом пољопривредног земљишта располажу газдинства чије су парцеле веће од 100 ха (37,63%), таквих пољопривредних газдинства има 0,38%. Затим следе газдинства које располажу парцелама од 30 ха до 50ха са 11,94 % од укупног пољопривредног земљишта, таквих газдинства је 2,8 % од укупног броја газдинства. Из наведеног се може приметити да 4,19 % пољопривредних газдинства управљају са 56,47 % пољопривредног земљишта у општини.

Графикон 2. Распоред пољопривредних газдинства према обиму парцела, %

Извор: Републички завод за статистику

2.1.2. Земљиште

Подручје општине усмерено је на ратарску и повртарску производњу, са површинама под воћем и рибањацима. У значајном проценту присутне су и ливаде и пашњаци погодни за узгој стоке. Подручје је типично равничарско, на лесној тераси, испресецано водотоцима и стајаћим водама.

У општини Оџаци постоји девет катастарских општина: Оџаци, Дeroње, Ратково, Бачки Грачац, Лалић, Бачки Брестовац, Богојево, Српски Милетић и Каравуково.

У Оџацима су највише заступљене оранице, уз пут према Дeroњама се налази око 130ха под јабуком, крушом и вишњом. У Раткову и Бачком Грачацу су заступљене оранице са минималним површинама под воћем. Дeroње и Лалић поред ораница имају значајне површине под поврћем као што су паприка, лук, купус и бостан. Каравуково и Српски Милетић имају око 370,85 ха површина под рибњаком, поред рибњака налазе се и оранице, ливаде и пашњаци. У Бачком Брестовцу су углавном оранице, део ливаде поред канала Мали Стапар-Косанчић је претворен у оранице. У Богојеву се поред ораница, налазе и површине под ливадама и пашњацима, као и мочваре и трстици уз Дунав.

Основни производи у општини су пшеница, крмна жита, индустријске културе, а што се тиче сточарства свињско и живинско месо. Општина припада ратарско повртарском макрорејону, значајни делови овог рејона захваћени су погоршавањем структуре ораничног слоја.

У табели 4 приказана је структура земљишта општине Оџаци.

Табела 4. Структура земљишта општине Оџаци и АП Војводине

Категорије земљишта	Оџаци Површина (ха)	Војводина Површина (ха)	%
Окућница	97	3.497	2,77
Оранице и баште	28.750	1.433.130	2
Ливаде и пашњаци	1.262	112.742	1,12
Воћњаци – укупно	255	19.494	1,31
Виногради	14	4.614	0,30
Расадници	0	466	0
Вишегодишњи засади	269	24.996	1,08
Некоришћено пољопривредно земљиште	35	64.643	0,05
Површина под шумом	122	127.551	0,09
Остало земљиште	608	216.594	0,28
Пољопривредно земљиште (коришћено и некоришћено)	31.143	1.983.154	1,57
Расположиво земљиште	41.115,89	2.049.240,54	2,01

Извор: Републички завод за статистику

На основу структуре расположивог земљишта приказаној у табели 4, утврђено је да пољопривредно земљиште заузима површину од 31.143 ха што чини 75,74 % од укупног расположивог земљишта. Оранице и баште покривају 92,31%, што је више од просека за Војводину 72,27%. Воћњаци и виногради покривају 0,86 %, док је за Војводину тај

податак 1,21 %. Учешће пољопривредног земљишта у општини је повољно и представља значајан потенцијал за даљи развој пољопривредне производње.

2.1.3. Воде

Велики значај за општину представља река Дунав чији ресурс није довољно искоришћен. Осим Дунава који је значајан део пловног пута постоји и мелиоративна мрежа канала уз који може да се планира задовољавајући број рибњака на околним неплодним површинама.

Тренутно стање по питању хидротехничких мелиорација, наводњавање и одводњавање, није на задовољавајућем нивоу. Наводњавање земљишта се врши из основне каналске мреже и детаљне каналске мреже, као и из бунара. Коришћење воде за наводњавање је условљено квалитетом воде који дозвољава њену употребу за наводњавање пољопривредног земљишта.

2.1.4. Сточни фонд

Према попису пољопривреде 2012. Године у општини Оџаци има 13.125 условна грла, што чини 1,91 условних грла Војводине.

На територији општине Оџаци на пољопривредним газдинствима су се гајила 8.786 грла говеда, од чега су музне краве 3.390. Број говеда у оџачкој општини чини 3,48% укупног броја у Војводини, док музне краве чине 3,82 %. На пољопривредним газдинствима су се гајиле 19.441 свиња и 1.890 крмача, што чини 1,39 % свиња од укупном броја у Војводини и 1,57% крмача. Укупан број оваца у општини Оџаци је 6.345, што је 2,33% од свих оваца у Војводини, док је број коза 2.142 што чини 3,56% свих коза у Војводини. На територији општине Оџаци се узгајало и 105 коња, 47.930 кокошака, 30.089 бројлера, 448 кунића и 100.442 остале живине.

У табели 5 приказано је поређење сточног фонда општине Оџаци са сточним фондом АП Војводине.

Табела 5. Поређење сточног фонда општине Оџаци са сточним фондом АП Војводине и учешће сточног фонда општине Оџаци у сточном фонду Војводина (%)

Категорија	Оџаци				Војводина	%
	Укупно	Породична газдинства	Правна лица	Предузетници	Укупно	
Условно грло	13.125	11.386	1.739	0	686.386	1,91
Музне краве	3.390	2.648	742	0	88.630	3,82
Остале краве	16	16	0	0	4.120	0,38
Говеда	8.786	6.872	1.914	0	252.434	3,48
Биволи	18	18	0	0	414	4,34
Крмаче	1.890	1.890	0	0	119.899	1,57
Свиње	19.441	19.441	0	0	1.398.496	1,39
Овце	6.345	5.940	405	0	271.774	2,33
Козе	2.142	2.142	0	0	60.063	3,56
Коњи	105	105	0	0	6.545	1,60
Магарци	7	7	0	0	793	0,88
Бројлери	30.089	10.089	20.000	0	7.563.113	0,39
Кокоске носиље	47.930	30.930	17.000	0	2.379.393	2,01
Живина	100.442	63.442	37.000	0	11.972.458	0,83
Кунџи	448	448	0	0	17.494	2,56
Нојеви	0	0	0	0	80	0

Извор: Републички завод за статистику

2.1.5. Биљна производња

Општина Оџаци располаже са 35.000 ха плодног обрадивог земљишта. Од укупног броја обрадивих површина, 31.383 ха су њиве. Око 3% пољопривредног земљишта се не обрађује. Власништво над обрадивим површинама је углавном приватно. Земљорадничке задруге у свом власништву имају око 5.000 ха, а у власништву државе је 3.478 ха које се дају у закуп пољопривредним произвођачима путем лицитације.

Главни пољопривредни производи у општини Оџаци су ратарски производи и то: кукуруз, пшеница и соја. У 2012. Години по подацима пописа пољопривреде, култура која је била најзаступљенија је соја са 27,7%, а следе је кукуруз са 37,5% и пшеница 15,8%.

Сетвена структура разликује се по катастарским општинама. Највише површина је под житом око 56,1%, а индустријско биље нешто мање од 29,5%. Повртарска производња се

обавља на свега 5%, воћарска на 2% док производња крмног биља на 4,8% обрадивих површина.

Најзаступљенији воћарски производи су јабука, шљива и лешник. Производња воћа је веома мала, примера ради јабука се производи на свега 29ха, шљива на 24ха и лешници на 15ха. Постоји велика шанса за развој малинарства, с обзиром да је у насељу Ратково једна група пољопривредника кренула да се овим бави. Ратково је, поред Ђурђева, највећи прозвођач малине у Војводини, а преорјентација са ратарства на овакву врсту производње је свакако велики потенцијал. (Стратегија одрживог развоја општине Оџаци 2015.-2020.)

2.1.5.1. Ратарство

Површине и приноси најважнијих ратарских производа у периоду од 2009-2013 приказани су у табели 6.

Табела 6. Површина, приноси и производња најзаступљенијих ратарских производа

Производ	2009		2010		2011		2012		2013	
	ха	т/ха	ха	т/ха	ха	т/ха	ха	т/ха	ха	т/ха
Кукуруз	8.405,8127	6,5	9.007,4860	7,6	4.834,1493	7,3	7.640,8704	3,8	8.905,6173	6,8875
Пшеница	5.453,0264	4,6	5.249,3614	3,8	8.295,0151	5,4	4.452,9284	5,2	4.541,2501	5,9695
Соја	5.767,0030	2,6	6.375,6654	3,4	7.354,8792	2,7	6.781,2883	2,0	7.874,4133	2,8498
Сунцокрет	218,7612	1,6	86,1191	1,3	99,3458	1,0	91,5980	1,0	308,9143	1,377
Шећерна репа	1.850,7571	55,2	1.969,3664	53,8	2.271,8338	54,6	2.094,6585	40,6	1.557,8026	53,629
Производња кукуруза	54.637,783		68.456,894		35.289,289		29.035,307		61.337,439	
Производња пшенице	25.083,921		19.947,573		44.793,082		23.155,227		27.108,992	
Производња соје	14.994,208		21.677,262		19.858,173		13.562,576		22.440,503	
Производња сунцокрета	350,018		111,955		99,3458		91,598		425,374	
Производња шећерне репе	102.161,792		105.951,912		124.042,125		85.043,1351		83.543,395	

Извор: Републички завод за статистику

Што се тиче површина, највеће површине су под кукурузом 2010 године (9.007,48ха) док су најмање сунцокретом (86,11ха), 2010 године. Највеће приносе по хектару има шећерна репа у 2009 години (55,2т/ха), а најмање приносе има сунцокрет 2011 и 2012 године (1,0 т/ха).

Табела 7. Кретање производних параметара кукуруза

Обележје	2009-2013				
	Просек	Мин.	Макс	Коефицијент варијације (%)	Стопа промене
Површина (ха)	7.758,78	4834,1493	9007,4860	19,85	1,45
Принос (т/ха)	6,4	3,8	7,6	21,20	1,46
Производња (т)	49.751,34	29.035,307	68.456,894	30,43	2,933

У посматраном периоду производња кукуруза обављала се просечно на око 7.758,78 ха, што чини око 30,13 % ораничних површина општине, односно 1,34 % површина под кукурузом у Војводини (575.876 хектара).

Просечан принос је 6,4 т/ха што је скоро као и просечан принос у Војводини (6,7 т/ха) за посматрани период.

Просечна годишња производња кукуруза износила је 49.751,34 тона, што чини 1,28% укупне произвође кукуруза у Војводини (3,8 милиона тона).

Табела 8. Кретање производних параметара пшенице

Обележје	2009-2013				
	Просек	Мин.	Макс.	Коефицијент варијације (%)	Стопа промене
Површина (ха)	6.373,97	4.452,9284	8295,0151	25,06	-4,47
Принос (т/ха)	4,88	3,8	5,96	14,82	6,73
Производња (т)	32.369,32	19.947,573	44.791,082	31,09	1,95

Пшеница се у посматраном периоду производила просечно на око 6.373,97 ха. Најмање засејана површина под пшеницом била је 2012 године (4.452,9284). Из коефицијента варијација, који износи 25,06, може се видети да површине под пшеницом нису стабилне,

осцилирају из године у годину, крећу се од 4.452,9284-8295,0151ха, и показују тенденцију смањења по просечној годишњој стопи од -4,47 %.

Просечан принос био је 4,88 т/ха. Просечан принос у посматраном периоду показује тенденцију раста од 6,73%.

Просечна годишња производња износи 32.369,32 т. Промене од 19.947,573-44.791,082 узроковане су променама у површини и приносу.

Табела 9. Кретање производних параметара соје

Обележје	2009-2013				
	Просек	Мин.	Макс.	Коефицијент варијације (%)	Стопа промене
Површина (ха)	6.820,70	5767,003	7874,4133	10,76	8,09
Принос (т/ха)	2,7	2,0	3,4	16,60	2,31
Производња (т)	17.619,919	13.562,576	21.677,262	19,35	10,60

Соја се на територији општине Оџаци гаји на просечној површини од око 6.820,70 ха. Површине под сојом су релативно стабилне, што се може видети на основу коефицијента варијације који износи 10,76 %, такође површина показује пораст под сојом по просечно годишњој стопи од 8,09%.

Просечан принос износио је 2,7 т/ха, приноси су стабилни (ЦВ=16,60%), принос у овом периоду има тенденцију повећања од 2,31%.

Табела 10. Кретање производних параметара сунцокрета

Обележје	2009-2013				
	Просек	Мин.	Макс.	Коефицијент варијације (%)	Стопа промене
Површина (ха)	197,5167	86,1191	308,9143	55,18	9,01
Принос (т/ха)	1,3	1	1,6	18,37	-3,68
Производња (т)	258,486	91,598	425,374	66,13	4,99

Сунцокрет се на територији општине у периоду од 2009-2013 производио просечно на 197,5167 ха. У посматраном периоду висока је осцилација површина и производње, коефицијент варијације за површине износи 55,18 % док за производњу износи 66,13%.

Просечна годишња производња је варијала у интервалу од 91,59-425,37 т.

Лош показатељ је негативна стопа, односно показатељ пада просечног приноса -3,68% годишње.

Табела 11. Кретање производних параметара шећерне репе

Обележје	2009-2013				
	Просек	Мин.	Макс.	Коефицијент варијације (%)	Стопа промене
Површина (ха)	1.914,8182	1.557,8026	2.271,8338	12,32	-4,21
Принос (т/ха)	47,9	40,6	55,2	10,68	-0,71
Производња (т)	103.792,76	83.543,395	124.042,125	14,89	-4,91

Површине под шећерном репом у посматраном периоду кретале су се од 1.557,8-2.271,8ха и релативно су стабилне (ЦВ=12,32%). Међутим, лош показатељ је негативна годишња стопа промене која износи -4,21 %.

Просечан принос шећерне репе био је 47,9 т/ха. Коефицијент варијације износи 10,68 % и показује релативну стабилност, међутим принос показује тенденцију пада од -0,71% годишње.

Производња је у просеку 103.792,76 т, а промене од 83.543,3-124.042,1 т узроковане су променама у површини и променама у просечном приносу.

2.1.5.2. Повртарство

Површине и приноси најзаступљенијих повртарских производа у периоду од 2009-2013 приказани су у табели 12.

Табела 12. Површине и приноси повртарских производа

Производ	2009		2010		2011		2012		2013	
	ха	т/ха	ха	т/ха	ха	т/ха	ха	т/ха	ха	т/ха
Купус	11,2829	12,9	6,0049	14,8	7,9344	19,0	7,8858	13,9	9,8026	15,3790
Кромпир	155,9704	19,7	108,5099	22,0	143,3782	24,7	142,4997	17,1	131,5033	32,057
Лубеница	98,7518	19,8	47,9245	17,7	63,3244	34,3	62,9364	18,6	116,9405	24,0920
Производња купуса (т)	145,5494		88,8725		150,7536		109,6126		150,7541	
Производња кромпира (т)	3.072,6168		2.387,2178		3.541,4415		2.436,7448		4.215,6012	
Производња лубенице (т)	1.955,2856		848,2636		2.172,0269		1.170,6170		2.817,3305	

Извор: Републички завод за статистику

Највеће површине су под кромпиром (155,97ха) 2009. године, док су најмање под купусом (6 ха) 2010 године. Највећи принос је имала лубеница (34 т/ха) 2011 године, а најмањи принос је код купуса (12,9 т/ха) 2009 године

Табела 13. Кретање производних параметара купуса

Обележје	2009-2013				
	Просек	Мин.	Макс.	Коефицијент варијације (%)	Стопа промене
Површина (ха)	8,6439	6,0049	11,2829	21,05	-3,45
Принос (т/ха)	14,135	12,9	15,37	13,68	4,49
Производња (т)	119,8133	88,8725	150,7541	19,6140	0,88

Површине по купус у периоду од 2009-2013 кретале су се од 6,0049-11,2829 ха. Варијабилност површине условљена је осцилацијом приноса (ЦВ=21,05%). Лош показатељ представља и стопа промене која износи -3,45%.

Просечан принос износи 14,135 т/ха. Коефицијент варијације показује релативну стабилност у приносу купуса (13,68%), док је стопа промене 4,49 %.

Производња се кретала у интервалима од 88,8725-150,7541 т, просек износи 119,8133 т. Коефицијент варијације износи 19,6140 % , док стопа промене (0,88%) показује благи раст.

Табела 14. Кретање производних параметара кромпира

Обележје	2009-2013				
	Просек	Мин.	Макс.	Коефицијент варијације (%)	Стопа промене
Површина (ха)	132,24	108,5099	155,9704	11,69	-4,17
Принос (т/ха)	24,57	17,1	32,057	22,19	12,94
Производња (т)	3.299,9095	2.387,2178	4.215,6012	22,05	8,22

Просечна површина износи 132,24 ха. Површине под кромпиром у посматраном периоду су релативно стабилне (ЦВ=11,69%), лош показатељ је негативна стопа промене која износи -4,17 %.

Просечан принос износи 24,57 т/ха. Постоје варијације у приносу кромпира и то од 22,19%, односно принос се кретао од 17,1-32,05 т/ха. Просечан принос у посматраном периоду показује тенденцију раста (р=12,94%).

Просечна годишња производња износи 3.299,9 т. Коефицијент варијације износи 22,05 %, док је стопа промене 8,22 % што приказује тенденцију раста.

Табела 15.: Кретање производних параметара лубенице

Обележје	2009-2013				
	Просек	Мин.	Макс.	Коефицијент варијације (%)	Стопа промене
Површина (ха)	82,43	47,9245	116,9405	32,91	4,31
Принос (т/ха)	26	17,7	34,3	26,67	5,02
Производња (т)	1.832,79	848,2636	2.817,3305	39,43	9,56

Лубеница се на територији општине Озаци у периоду од 2009-2013 године просечно производила на 82,43 ха. У посматраном периоду површине варирају од 47,92-116,94 ха, а коефицијент варијације износи 32,91%. Стопа промене је у порасту и износи 4,31%.

Просечан принос је износио 26 т/ха. Кретао се у интервалу од 17,7-34,3 т/ха, коефицијент варијације показује релативну стабилност и износи 26,67%. Просечан принос у посматраном периоду расте просечном стопом од 3,3% годишње.

Просечна производња кретала се од 848,26-2.817,33 т. Коефицијент варијације износи 39,43 % што је условљено варијацијама у површинама и приносима. Просечна производња показује тренд раста просечном годишњом стопом од 3,8%.

2.2. Туризам

Рурални туризам представља туризам који се одвија у руралном подручју. При том, рурално подручје поред села као насеобине, подразумева сеоски простор – атар, као и ненасељена подручја дивљине (Његован, 2016).

У савременом проучавању развоја туризма у свету, агротуризам се јавља као његов веома значајан и растући сегмент. Теоретичари Nickerson, Black и MCCOOL (2001) наводе да је рурални простор основни ресурс за развој агротулизма и да се ова туристичка активност ослања на потребу градских становника за миром и простором за рекреацију на отвореном. Уз то аутори напомињу да су боравак у селу и рурални крајолик незаобилазни при овој туристичкој активности.

Према мастер плану одрживог развоја руралног туризма у Србији (2011, 16), агротуризам или пољопривредни туризам се дефинише као „вид туризма у којем је главна мотивација учествовање у пољопривредним активностима и земљорадничком начину живота“, односно „свака активност коју иницира пољопривредник и/или породица са циљем да забаве или едукују посетиоца о начину живота на фарми“. Агротуризам укључује пољопривредне активности и пољопривредне производе који се производе на селу, и врло снажно се преплиће са руралним туризмом, будући да је боравак у руралном смештају кључни део агротулизма.

2.2.1. Културно- историјске вредности

Једно од најзначајнијих културно-историјских вредности општине Озаци јесте археолошко налазиште старчевачке културе Доња Брањевина. Оно се налази у непосредној близини насеља Дeroње. У јулу 1965. године извођени су радови на изградњи насипа у циљу одбране од поплаве. Непосредно после поплаве на површини земље пронађена је велика количина керамичког и другог материјала, што је указивало на богато културно наслеђе. Ископавања на локалитету Доња Брањевина почела су 21. Марта 1989. године и трајала су до 10. септембра исте године. Истраживачи су тада открили женску статуу, неубичајне величине. Претпоставке су да је статуа намерно поломљена и сахрањена како су то радили у раном неолиту када су ритуално уместо људски жртва

жртвовали глинене статуе или фигурине. Истраживања су показала да је на овом простору било једно од првих земљорадничких насеља где су у земљу укопали и као жртву принели Богињу плодности да би заузврат добили много рода пшенице. Ова богиња је названа Црвенкоса богиња. (<http://www.academia.edu>, <http://forum.arheo-amateri.rs>)

Научници имају огроман задатак да спознају велику неолитску земљорадничку подунавску културу где су се дешавале важне ствари када су становници Доње Брањевине почели да обрађују земљу. Значај Доње Брањевине се наставио и након неолита. На тој локацији отривени су остаци гвозденог доба и средњег века. Предмети који су пронађени на Доњој Брањевини чувају се у Музејског јединици у Оцацама. Сам центар Оцака краси скулптура Црвенкосе богиње која је постављена испред зграде општине и представља симбол културне, историјске, археолошке и туристичке вредности која на најбољи начин открива духовност културе првих земљорадника на овим просторима.

Откриће археолошког налазишта требало је бити подстицај за развој туризма на овим просторима, али се то до данас није догодило. На Доњу Брањевину не долазе организоване туристичке групе, а још ређе ђаци за које би се могле организовати радионице на отвореном или настава у природи.

Црвенкоса богиња - Црвенкоса богиња створена је пре више од 7000. година. Она се истиче међу фигуринама те врсте из разлога што њена висина износи 38цм, док остале досежу, у просеку, 15цм. Специфична је и по томе што су у њој сједињени симболи мушке и женске плодности. Статуа је направљена од печене земље. Глава статуе је пажљиво моделована: лице је наглашено тако што су из масе извучени и рељефно наглашени брада и вилична кост, чиме је постигнут узвишен, готово безвремен израз, уста нема. Посебна пажња је поклоњена изради косе: она је дуга и пада преко рамена, праменови су назначени урезима изведеним оштрим предметом, шишке су рељефно наглашене. Коса је бојена црвеном бојом, по којој је ова статуа добила име. Статуета је добро моделована, са намером да се нагласи доњи део тела (<http://www.academia.edu>, <http://forum.arheo-amateri.rs>).

2.2.2. Природне карактеристике

У општини Оцаци могу се пронаћи природни делови од изузетног значаја, како за општину тако и за Европу. То се све може искористити за промоцију општине и привлачење туриста. Наравно, уз поштовање правила заштите животне средине може се развити одлична основа за развој еко туризма, који последњих година све више привлачи пажњу туриста.

Једна од најзанимљивијих природних агротуристичких ресурса општине је плажа „Штранд“ код Богојева. Настанак језера везан је за поплаву из 1926. године. Вода са овог места се није вратила у речно корито. Од постојећих, највеће језеро је преуређено у купалиште. Језера немају ниједну притоку, нити отоку, што додатно обезбеђује чисту воду за купалишно-рекреативне активности. Посетиоцима су на располагању плаже укупне површине 2ха. Сваке године се ради на уређењу ове плаже, и она броји све већи број посетилаца.

У Богојеву, поред Штранда, може се уживати и у Богојевачком риту. Тамо се налази мањи број акваторија – бара, језера, рукавца, који су доказ немирне речне активности Дунава. Једна од најлепших бара јесте Холцер бара, окружена трском, тополама и врбама. Она представља станиште природног склада, тишине и богатства биодиверзитета. Према типу преовлађујућих карактеристика он припада такозваним влажним стаништима. По правилима екотуризма у риту се може доста научити о локалној природи у помоћ доброг водича или постављених информативних табли на неколико локалитета. Предео Богојевачког рита је прикладан за упражњавање неке рекреативне активности, часове екологије или фотографисање. (Извор: Туристичка организација општине Оџаци)

О значају Богојевачког рита говори чињеница што је део Резервата биосфере „Бачко-Подунавље“, који представља једну од најочуванији ритско-мочварних целина на читавом току Дунава. Уписом на листу резервата биосфере учињен је корак ка успостављању прекограничног резервата биосфере „Мура-Драва-Дунав“, првог заштићеног подручја у свету које се простире у пет земаља, а који се још и назива Европски Амазон. Резерват се овом одлуком придружио светској мрежи коју чине 669 резервата биосфере признатих од стране UNESCO-а, осмишљених са циљем очувања природног богатства од изузетног значаја и промовисања одрживог развоја локалних заједница на тим подручјима (<http://www.turizamodzaci.rs>).

Слика 1.: Богојевачки рит

Извор: <https://www.google.com>

У Богојеву би могао да се искомбинује агротуризам са еко-туризмом, узимајући у обзир природу која се налази у његовој близини. Покренуто је неколико иницијатива, постојало је домаћинство које је пружало услуге смештаја, али нажалост више није у функцији. Главни проблем је слаба заинтересованост локалног становништва за овај вид угоститељства и туризма, иако је организовано неколико предавања на ову тему од стране стручних предавача.

2.2.3. Манифестације општине Оџаци

Оно што општину Оџаци издваја од других јесте њена национална, верска и културна шароликост. Управо то може да се искористи за развој туризма и манифестационог туризма у Оџацима.

Најпосећеније манифестације су: **Ломљење божићне чеснице**, која се одржава испред Храма „Спаљивање моштију Светог Саве“. Сваке године једна од локалних пекара направи велику чесницу у којој се налази дукат, те је ова манифестација посебно интересантна деци.

Хаику фестивал, је манифестација на којој се бирају најлепше необјављене хаику песме и циклуси. Ова културна манифестација привлачи пажњу како аутора из земље, тако и из иностранства. Фестивал има традицију дугу 30 година.

ЦАЦИБ међународна изложба паса свих раса, сваке године ова манифестација привуче како и велики број излагача из разних држава, тако и велики број посетилаца.

Осликавање ускршњих јаја, се организује на Велики петак. Намењена је за децу, а организатор је Туристичка организација општине у сарадњи са управом православног храма.

Дани Црвенокосе богиње, у оквиру манифестације организује се кување паприкаша, а у ноћним сатима се одржавају концерти познатих поп и фолк певача.

Фестивал занатског пива, у пролеће 2019. године се први пут одржао фестивал занатског пива. Учесници првог фестивала, 2019. године, су били „Синдикат“ Београд, „Раванград“ Сомбор, „Врач“ Раковац, „Beerokrate“ и „Premier beer“ из Новог Сада. Посетиоци су могли да уживају у пиву, храни и музици.

Слика 2: „Фестивал занатског пива“

Извор: <https://www.google.com>

Ношња бал, у Лалићу удружење жена „Мајчино срце“ организује ношња бал где се окупља двадесетак села која представљају своју традиционалну ношњу и обичаје.

Међународни дан Дунава, 29. Јуна се у Оцацима обележава дан Дунава, са циљем да кроз игру едукују најмлађе и тако јавности упуту поруку о значају заштите и очувању река, животних станишта, као и о потреби коришћена водних ресурса.

ТИД – Међународна Дунавска веслачка регата, одржава се у Богојеву, традиционално се одржава од 1956. године.

Дани ликовне колоније „Рафаило Момчиловић“, је манифестација међународног карактера. Она традиционално окупља академске сликаре који су за собом оставили вредна уметничка дела.

Међународни фестивал мултимедијалне уметности – IMAF, је догађај посвећен уметности перформанса и један је од главних пројеката Студија за мултимедијалну уметност из Оцака.

Фестивал меда, одржава се последње суботе у септембру месецу, поред едукативног предавања посетиоци могу и да купе мед и да уживају у програму који припремају малишани и вртића „Полетарац“ и културно-уметничког друштва „Озаци“.

Крофнијада, одржава се у Дeroњама, у организацији Удружења жена „Златне нити“. Поред домаћина на манифестацији учествују и жене из Товаришева, Бачке Паланке, Крушчића, Каравукова и Новог Сада. Ова манифестација представља и подлогу за брендирање познатих крофни са овог подручја.

Очачки полумаратон, крајем септембра месеца у месту Озаци, већ пету годину за редом, одржава се полумаратон. Манифестација има и међународни карактер.

2.2.4. Материјална база за развој туризма

У Очачкој општини се налазе неколико места на којима се може преноћити. Та преноћишта јесу: СУР „Зелена Башта, која се налази на Сомборском путу бб и поседује капацитет од 11 лежаја, као и Д.О.О. „Вукадиновић“ преноћиште, које се налази у самом центру Оцака, улица Железничка 26, и поседује капацитет од 21 лежај.

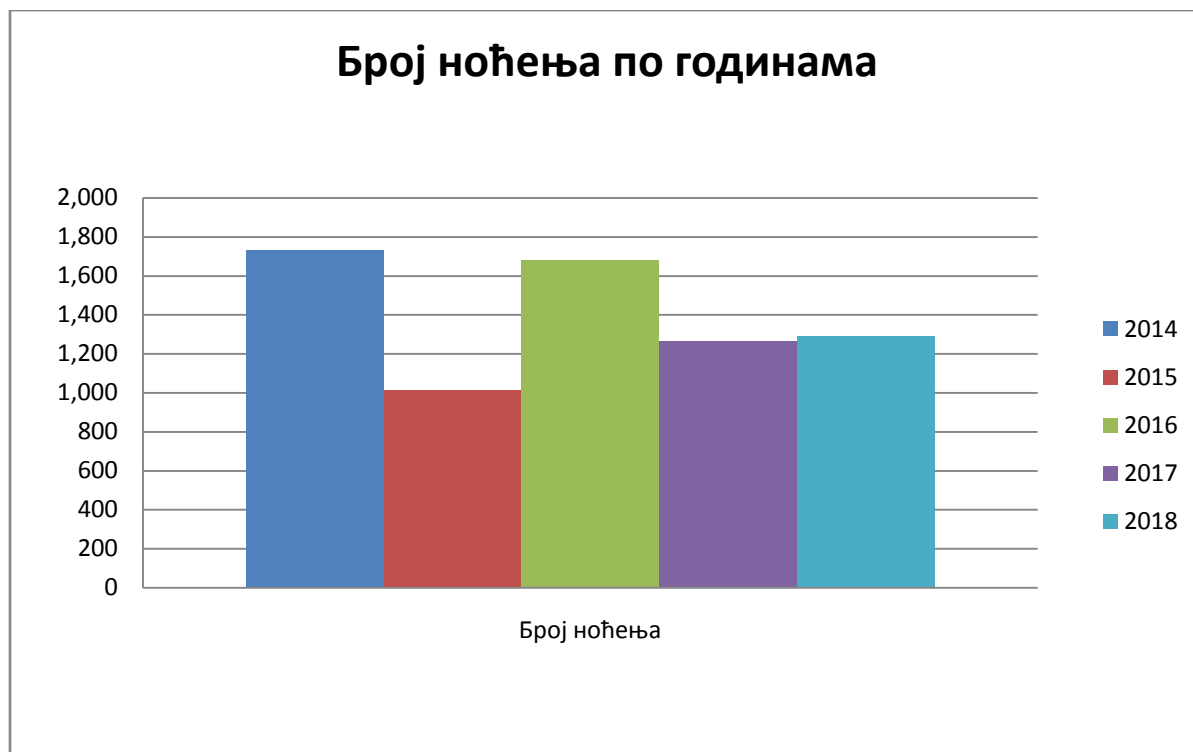
Табела 16. Број ноћења туриста у Оцацима

Година	Број ноћења
2014	1.733
2015	1.013
2016	1.678
2017	1.263
2018	1.292

Извор: Туристичка организација општине Озаци

У табели 16 може се видети да је највећи број посета био 2014 године, након тога посете веома варирају, најмања разлика у броји посетилаца је између 2017 и 2018 године. У овом период је остарена негативна стопа промене од -7,59 %.

Графикон 3. Број ноћења туриста по годинама

Извор: Аутор, на основу података из Туристичке организације

2.2.5. Облици туризма

Облици туризма који су најпопуларнији у општини јесу ловни туризма, циклотуризам, риболов и салаши.

2.2.5.1. Ловни туризам

На територији општине Озаци постоје повољни услови за живот различитих врсте дивљачи. Ловни потенцијал један је од најатрактивнијих реурса којим општина располаже у погледу развоја ловног туризма. На овом подручју, осим лова, ловци могу да се баве и другим активностима као што су фото-сафари, шетња кроз природу, дружење уз разне друштвене игре као што је шах, логоровање и посета насељима општине.

Ловишта која постоје су Камариште, Лалинске ливаде и Српски Милетић.

Ловиште „Камариште“ – Простире се у западном делу општине непосредно уз обалу Дунава на површини од 1650 ха, од чега је 382 ха под оградом. Корисник ловишта је ЈП „Војводина шуме“. Главна врсте крупне дивљачи је дивља свиња. У отвореном делу ловишта може се ловити зец, фазан, дивље патка и дивље гуске. Ловиште бележи значајне резултате у трофејном одстериу вепрова и срндаћа. Лов на дивље свиње организује се са чеке, а у ловишту постоји и полигон за групни лов дивљих свиња. У самом ловишту се налази ловачка кућа. Овде се пружају пансионске услуге, а капацитет чине шест двокреветних и две једнокреветне собе са купатилом. (<http://www.turizamodzaci.rs>)

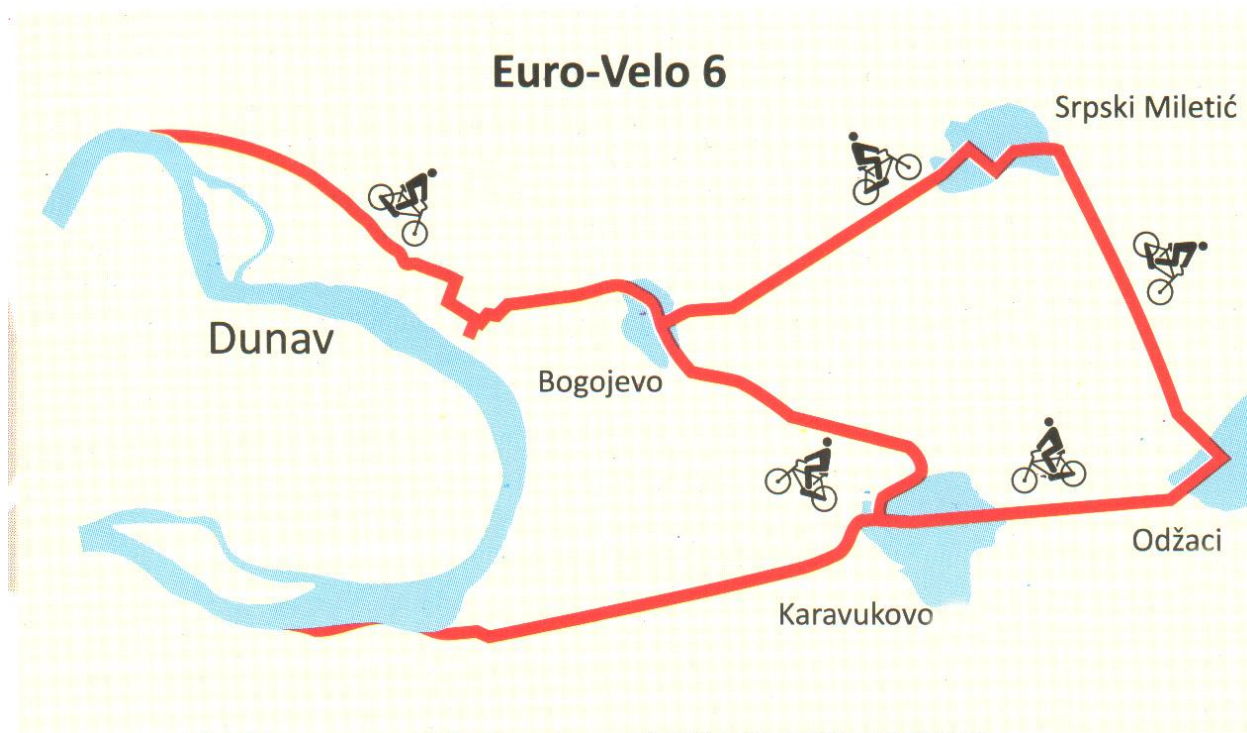
Ловиште „Лалинске ливаде“ – Ово ловиште је под управом Ловачког удружења „Мостонга“ и заузима површину од 39.008 ха, од чега је ловачка површина 35.321ха.. Ловиште захвата 95% укупне територије општине. Највећи део налази се под ораницама, а мањи део под шумом и шумским земљиштем (1197 ха), барама и трстицима. Хидрографију ловишта карактеришу река Дунав и канал ДТД, као и канали за наводњавање и одводњавање. Гајена дивљач и остале врсте у ловишту су: срна, дивља свиња, зец, фазан, пољска јаребица, дивља гуска, дивља патка, лиска, шумска шљука, дивљи голуб дривњаш, препелица, грлица и гугутка. (<http://www.turizamodzaci.rs>)

Ловиште „Српски Милетић“ – Простире се у оквиру истоименог рибњака и као такво врло је специфично у ловно-туристичкој понуди Оцака. Захвата површину од 458 ха којом газдује ДТД – „Рибарство“. Ловна дивљач је искључиво барска дивљач: дивље патке и дивље гуске, али се на простору ловишта могу срести још и зечеви, срнећа дивљач и препелице. Сезона лова отворена је од 1. септембра и траје до 15. фебруара. Ловци најчешће долазе из Италије и Малте. (<http://www.turizamodzaci.rs>)

2.2.5.2. Циклотуризам

Транс-европска бицикличка стаза „Еуро вело 6“ је назив за део Дунавске бицикличке руте (ДБР), која се налази на траси Атлантик-Црно море. Ова рута пролази и кроз општину Озаци пресецајући је управо кроз њене најлепше кутке. Кроз општину, стаза пролази кроз Богојево, одакле се може ићи до Каравукова или Српског Милетића до Оцака. Укупна дужина стазе која пролази кроз општину је око 30км (<http://www.turizamodzaci.rs>). Циклотуризам осим што омогућава туристима да се упознају са природним лепотама општине пружа и могућност упознавања са историјом и културом, као и гурманским специјалитетима и манифестацијама у општини.

Слика 3: Еуро-Вело 6, кроз општину Оџаци

Извор: Туристичка организација општине Оџаци

2.2.5.3. Риболов

Водене површине општине Оџаци одавно су познате по богатству рибом. Материјални докази везани за рибарење на овим просторима датирају од пре 7000 година. На подручју Доње Брањевине пронађене су праисторијске алатке као што су удице, харпуни, игле за плетење мрежа, утези, ножеви и др. Писани трагови јављају се у XIV веку и везани су првенствено за право рибарења на реци Мостонги која се у ове сврхе користила све до 70-тих година прошлог века. Први рибари којима је риболов био основно занимање јављају се у XIX веку. У овом периоду такође се јављају и прва риболовачка удружења (<http://www.turizamodzaci.rs>).

Данас, општина Оџаци са Дунавом, бројним барама, језерима и 42км каналске мреже представља праву пецарошку оазу. Дунав представља најатрактивнију локацију за пецање. због богатства рибом, од којих су најзначајније: штука, шаран, сом, смуђ, буцов, бела риба и амур. Обала је углавном каменита и приступачна целом својом дужином (1356-1367 ркм

Дунава). Омиљени терени риболоваца на Дунаву су: Дунавац (Голић), преводница и срна пумпа. Од стране риболоваца најпосећенији је Голић (ада Голић) на којем се лове пренствено штука, буцов и разне врсте беле рибе. Пецароши из оџачке и других општина свакодневно, нарочито током викенда, заузимају обале ових водених површина.

Свих 42 км каналске мреже, колико протиче кроз општину Оџаци, погодни су за пецање. Ипак се истичу поједине локације на којима су пецароши најзаступљенији: тремеђа код Каравукова и Оџака, преводница на каналу између Оџака и Српског Милетића, шљункара на каналу према Бачком Грачацу, писте у Оџацима, Лалићу, Дeroњама, Српском Милетићу и др. На овим локацијама лове се сом, смуђ, шаран, амур и остала бела риба. Током године канали општине као и Дунав, засути су спортским риболовцима који на бројим такмичењима теже да улове најбољи примерак.

2.2.5.4. Салаши

Од нарочитог значаја за сеоски туризам јесу салашарски простори. Они говоре о култури, традицији и наслеђу људи који су живели на овом простору. Једино салашарско насеље у општини Оџаци налази се код Дeroња на потезу Брањевина. Под шумским комплексом Брањевине смештено је око 120 салаша, од чега је 80 живих. Ове објекте, као и куће у селима, потребно је уредити и оспособити за боравак туриста, пружање услуга исхране, као и многих допунских услуга које су везане за салашарски начин живота (на пример, јахање коња, убирање шумских плодова, рад у пољу, учење о животу у природи и слично) (Кошић, 2012.).

Општина Оџаци поседује добар потенцијал за развој руралног туризма, међутим недовољан број газдинстава је до сада регистрован као пољопривредно газдинство које се бави агротуризмом. Осим подстицаја да се више салаша и газдинстава баве овом врстом туризма, могуће је и диверсификовати понуду на постојећим салашима. Узимајући за пример сеоски туризам у свету, један од занимљивих активности на салашу је такозвано „Pick up your own fruit“ – или Убери сам своје воће. Наиме, туристи после дана проведеног на салашу, где могу да пробају локална јела које домаћин производи и виде како изледа дан један на салашу, могу из воћњака да сами убери воћа колико желе и то понесу кући.

Вуков салаш - Основан је 2000. године, а састоји се од аутентичне војвођанске куће са око 0,5 ха обрадивих површина на којима се налазе воћњак и виноград. Сви производи на салашу су органски производи, добијени без третирања пестицидима. Домаћини у понуди имају пекмезе, џемове, слатка, разне ракије, ликере, медовину, вина, сокове. Сви

посетиоци имају могућност да пробају ове производе. Вуков салаш располаже етно рестораном, паорском пећи у којој се пеку специјалне врсте хлеба и пецива. Поред богате гастрономске понуде, гости имају прилику да уживају у додатним садржајима као што су пецање на оближњем каналу ДТД, шетња или вожња бицикла панонском равницом или припремање специјалних врста јела.

Слика 4: Вуков салаш

Извор: Туристичка организација општине Оџаци

Савићеве ветрењаче - У селу Дeroње посебну пажњу привлачи један салаш чији власник за наводњавање свог воћњака користи ветрењаче. Користећи ветар она покреће пумпу и може извући из земље и до 500 литара воде у минути. На овај начин он залива свој воћњак који је сав премрежен пластичним цевима.

На овом салашу одржавају се и поједине манифестације, од којих је најзначајнија „Изложба трактора олдтајмера“. Овај догађај се организује са циљем да се широј јавности представе стари трактори и кроз демонстрацију истакну њихове карактеристике. Овде се

одржава и такмичење у ручној косидби жита, познато као „Старинска жетва“. Окупљање учесника креће на салашу, где се тада служи и традиционални доручак.

Слика 5: Савићеве ветрењаче

Извор: Туристичка организација општине Оџаци

2.2.6. Етно куће

Неке од занимљивости општине су Етно куће, које се могу искористити за привлачење љубитеља историје и културе. У етно кућама у општини се може видети мултиетничност општине у правом смислу.

2.2.6.1. Етно кућа Лалић

Кућа је отворена 2013. године, а за њено отварање је заслужено Удружење жена „Мајчино срце“. Она представља чувара традиције двеју култура, како словачке тако и српске. Од предмета у кући истичу се колевка, шивећа машина, преслице, венац за младу и оригиналне ношње. Највреднији и најстарији предмет је дизалица за точак коју су Словаци у доба сеобе, пре 250 година, донели из Словачке.

Слика 6: Етно кућа у Лалићу.

Извор: Туристичка организација општине Оџаци

2.2.6.2. Етно кућа Дероње

Кућа је отворена од 10. јуна 2008. године, у њој се налазе спаваћа соба, кухиња и просторија намештена у католичком стилу за католичког свештеника. Уређено је и двориште етно куће, а у њему су ступа за кудељу, једноредни плуг и дрвена колица за изношење ђубрета из дворишта. (<https://vojvodina.travel>)

Слика 7: Етно кућа Дероње

Извор: Туристичка организација општине Оџаци

2.2.6.3. Етно кућа Ратково

У Ратковачкој етно кући је приказан начин становања, култура и традиција српског и немачког живља. Експонати потичу углавном из прве половине 20. века, а посебно је вредна збирка ношњи Подунавских Шваба, која се може још само видети у завичајном музеју Немаца Парабубана у Бад Шенборну.

Слика 8: Етно кућа Ратково

Извор: Туристичка организација општине Оџаци

2.2.7. Пример туристичке туре

-Долазак у Ратково.

-Посета храму Светог Великомученика Георгија (посебно се истиче иконостас са 40 икона кога је осликао чувени Јаков Орфелин), Српско-немачкој етно кући и Галерији „Ратковачке графичке школе“.

-Одлазак у Оџаке.

-Обилазак центра Оџака: Зграда општине, Трг 22. Октобра, Римокатоличка црква, која се налази под заштитом споменика културе, Спортско пословни центар „Оџаци“, Техничка школа, ОШ „Мирослав Антић“, Музејска јединица.

-Ручак у неком од локалних ресторана, „Зелена башта“ или „Лазар“.

-Одлазак у Дероње.

Разгледање изложбене поставке ликовне колоније Светог великомученика Рафаила Момчиловића, посета Етно кући и Храму Светог архангела Михаила (Храм се налази под заштитом споменика културе).

-Обилазак Савићевих ветрењача.

-Повратак.

(Извор: Туристичка организација општине Оџаци)

С обзиром да је општина Оџаци мала општина, и да туризам није још увек достигао свој највећи ниво, једна од идеја јесте да се удружи са суседним општинама. Општина Сомбор може да се похвали својим туристичким понудама, то би требало искористити као и да се научи нешто од њих, а и с обзиром да је посећује доста туриста када би се направила нека кружна тура помогло би за презентацију и општине Оџаци. У Сомбору је поред агротуризма кренуо да се развија и вински туризам. Последњих година производња и дегустација вина привлачи све већи број туриста, али нажалост у општини Оџаци не постоји такав вид туризма. Из тог разлога би се могло туристима који дођу у Оџаци понудити један вински излет у Сомбор. Поред Сомбора, ту је и општина Ердут, где је такође развијен вински туризам, а будући да туризам не познаје границе могла би се и посета тој општини и дегустација вина уврстити у понуду.

2.3. SWOT Анализа

SWOT је акроним од енглеских речи

-**STRENGTHS** (снаге)

-**WEAKNESSES** (слабости)

-**OPPORTUNITIES** (могућности)

-**THREATS** (претње).

Представља анализу стања окружења, циљ анализе је да се идентификују интерни и екстерни фактори који су од значаја за остваривање циљева. SWOT анализа је обавезни елемент стратешког планирања.

SWOT анализа се може спровести на нивоу пословног система као целине, на нивоу организационе јединице, производа, али и на нивоу географског региона. Примена SWOT анализе је релевантна за процену стратегијске позиције одређеног пословног система при чему је пожељно да се размотри не само садашња позиција, већ и какве ће промене вероватно наступити у будућности. То значи да би пословни систем требало да своје снаге и слабости анализира у светлу предвиђених шанси и опасности из окружења. (Новковић, Н. 2018.)

У табелама 17,18 и 19 ће бити приказане снаге, слабости, могућности и претње које су присутне у општини Оџаци.

Табела 17. Економски развој –SWOT анализа општине Оџаци

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • Инфраструктурно опремљена радна зона • Повољан геостратешки положај • Близина ауто пута • Постојање водених токова • Богата сировинска база за развој прехранбене индустрије • Плодно пољопривредно земљиште • Мрежа образованих институција: основне, средње школе 	<ul style="list-style-type: none"> • Друмски саобраћај-оштећени путеви • Слабост железничке инфраструктуре • Висока стопа незапослености • Лоше спроведена приватизација • Недовољно наводњавање • Непостојање прерађивачких капацитета • Екстезивна ратарска производња • Неповољна демографска слика
МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Прекогранична сарадња (Фондови ЕУ) • Програм развоја АПВ • Тражња светског тржишта за еколошким и органиским производима • Повољни кредити за пољопривредну • Појава купаца из Русије и других земаља • Развијање могућности за успостављање иницијатива за прекогранични регионални туризам 	<ul style="list-style-type: none"> • Сива економија • Одлив високообразованих кадрова • Могућност пада пољопривредног земљишта услед неадекватног коришћења • Економска криза • Низак стандард грађана • Бирократске процедуре

Извор: Стратегија одрживог развоја општине Оџаци

Табела 18. Друштвени развој- SWOT анализа општине Оџаци

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
Социјална заштита	
<ul style="list-style-type: none"> • Стручни кадрови у социјалној заштити • Нормативна регулатива • Традиционалне вредности • Постојање удружења грађана • Добра информисаност грађана код остваривања појединих права 	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољно финансијских средстава за проширивање облика социјалне заштите • Слаба опремљеност медицинском, посебно савременом опремом • Слаба здравствена просвећеност • Не постоји урађена стратегија за смањење сиромаштва
Здравствена заштита	
<ul style="list-style-type: none"> • Географска близина административном центру АП Војводине • Искуство у лечењу пацијената • Доступност услуга-постојање здравствених станица у свим насељима • Континуирана едукација запослених 	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољан број и старосна структура висококвалификованог медицинског кадра • Недостатак и старост опреме • Старост возног парка • Смањен обим пружених превентивних услуга у дому здравља
Образовање	
<ul style="list-style-type: none"> • Солидно развијена мрежа предшколских установа, основних и средњих школа • Образовање на матерњем језику (српски, мађарски, словачки и ромски) • Учешће школа у пројектима • Велики проценат заступљености стручног наставног кадра • Унапређени услови за укључивање деце са ометеношћу и тешкоћама у развоју у образовне и васпитне институције 	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољна укључености школа у живот локалне заједнице • Лош материјални положај запослених у облазовању • Недовољна безбедност ученика и запослених (саобраћај, пси луталице) • Недовољан број линија у међумесном саобраћају

Табела 18. НАСТАВАК

Култура, спорт и млади	
<ul style="list-style-type: none"> • Постоји 60 клубова и спортских организација који су умрежени у систему Спортског савеза општине • Постоји мрежа образованих институција чија спортска инфраструктура је у функцији спорта • Традиција активности у више области културно уметничког стваралаштва • Постоји већ афирмисано, 7000 година старо археолошко налазиште 	<ul style="list-style-type: none"> • Лоше материјално стање у спортским организацијама • Спортска инфраструктура која не одговара у потпуности потребама развоја спорта • Генерално слаба едукованост стручног и руководећег кадра • Релативно мали проценат укључености деце у спорт • Слаба информатичка опремљеност • Непостојање већег броја смештајних капацитета • Недостатак стратешких планова за развој културе
ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
Социјална заштита	
<ul style="list-style-type: none"> • Реформа система социјалне заштите • Континуирана едукација кадрова • Међуопштинска сарадња • Већа буџетска издвајања за социјалну и здравствену заштиту • Развијање и организовање хуманитарног деловања 	<ul style="list-style-type: none"> • Транзиција и њене последице • Непримењивање законске регулативе • Лоше стање привреде и застој у развоју локалне економије • Сива економија
Здравствена заштита	
<ul style="list-style-type: none"> • Унапређење сарадње са вишим нивоима здравствене заштите • Побољшање контроле потрошње медицинских средстава и лекова • Повећање прихода установе пружањем додатних и повећањем постојећих услуга • Унапређење кућног лечења и патронажне службе 	<ul style="list-style-type: none"> • Велики број неосигураних лица • Тренд старења становништва • Недовољна економска развијеност општине • Лимитирана финансијска средства • Недовољна мотивисаност запослених
Образовање	
<ul style="list-style-type: none"> • Повезивање са локалном привредом • Повезивање институција образовања са државама у региону • Повећање стручности кадрова у области образовања 	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољно јасан циљ друштвеног развоја • Несхватање друштвених промена

Табела 18. НАСТАВАК

Култура, спорт и млади	
<ul style="list-style-type: none"> • Прекогранична сарадња у смислу обнове и изградње адекватне спортске инфраструктуре у циљу подспешивања спортских активности на свим нивоима • Удруживање спортских клубова из гране спорта • Повратак младих традиционалним вредностима • Регионална међународна сарадња општина • Повећање стручности кадрова у области друштвеног развоја 	<ul style="list-style-type: none"> • Одлив високообразованих кадрова • Одлив спортских талената • Економска криза • Бирократске процедуре • Неактивности клубова и спортских организација • Несхватање друштвених промена • Неусаглашеност потреба и могућности, посебно законских права, а нарочито прелазак друштвене надградње на локални ниво

Извор: Стратегија одрживог развоја општине Оџаци

Табела 19. План заштите животне средине и развоја инфраструктуре – SWOT анализа

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • Незагађено пољопривредно земљиште за производњу еколошки здраве хране • Дobar географски положај • Геосаобраћајни положај – укрштање више путних праваца (друмски, железнички и водни) • Израђена планска документација у складу са плановима вишег реда • Постојећа привреда у општини није велики загађивач • Релативно очувани природни ресурси • Пораст коришћења обновљивих извора енергије, нарочито пелета од биомасе и енергије Сунца 	<ul style="list-style-type: none"> • Неисправност пијаће воде и недовољна количина у летњем периоду • Снага капитала тј. Финансијских средстава за улагање у развој животне средине у општини је веома мала • Недовољна информисаност свих субјеката о потреби и значају очувања животне средине • Недостатак заобилазнице као претпоставка повећане загађености ваздуха и буке у насељеним местима • Недостатак локалне правне регулативе у области животне средине

Табела 19. НАСТАВАК

ШАНСЕ	ПРЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Постојање просторних планова вишег реда • Доступност домаћим и страним изворима финансирања • Развој предузетништва са технологијом која неће загађивати животну средину • Рационално коришћење свих еколошко чистих видова енергија • Измештање транзитног саобраћаја путем заобилазница и коришћења подунавског коридора 7 • Изградња регионалне депоније и трансфер станице 	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољна сарадња између локалне власти и правосудних органа • Неискоришћене могућности стручних људи • Недостатак финансијских средстава • Неконтролисана употреба хемијских средстава у пољопривреди • Непостојање регионалне депоније

Извор: Стратегија одрживог развоја општине Оџаци

2.4. Програми, развојне мере и пројекти

Програми су планске одлуке које након формулисања циљева, политике и стратегије пословног система. Програмима се детаљније разрађују и специфицирају поједини циљеви пословања, активности које воде њиховом остварењу, потребни фактори и временски период у којем треба да се реализују.

План развоја агрокомплекса неке регије је плански документ у којем су у одређеном периоду наведени основни циљеви, средства, активности и временски рокови које треба спровести у неком периоду (најчешће 5 или 10 година). (Новковић, Н., 2018.)

У наредним табелама биће приказани пројекти и пројектни предлози економског, друштвеног, заштите животне средине и развоја инфраструктуре у општини Оџаци.

Табела 20. Пројекти у оквиру појединих програма – Економски развој

Назив програма	Пројектни предлози у оквиру Програма
Развој пољопривреде	<ul style="list-style-type: none"> • Изградња складишних капацитета за чување воћа и поврћа • Израда техничке документације за обезбеђење доступности воде за наводњавање пољопривредних култура • Едукација малинара на подручју општине • Субвенционисање кредита од стране Министарства пољопривреде и пословних банака
Развој индустрије, МСП и предузетништва	<ul style="list-style-type: none"> • Промоција потенцијалних радних зона • Инфраструктурно опремање радне зоне у Оџацима • Инфраструктурно опремање радне зоне у Каравукову • Изградња три хале у радној зони у Оџацима • Допуна образованих профила у средњој Техничкој школи у циљу прилагођавања потребама локалне привреде • Организација кампова омладинског предузетништва • Подршка предузећима у прекограничном повезивању „бизнис према бизнису“ • Инфраструктурно опремање робно-транспортног центра у Богојеву као стратегије циљ Републике Србије
Развој туризма	<ul style="list-style-type: none"> • Бицикличка рута „Панонски пут мира“ • Одрживи развој дечјег, омладинског и спортског туризма • Одрживи развој ловног и риболовног туризма • „Етно мозаик“ - међународни дан толеранције • Опремање сале НЛБ банке са сврхом отпочињања рада „Културно-конгресног регионалног центра“ општине Оџаци

Извор: Стратегија одрживог развоја општине Оџаци

Табела 21. Пројекти у оквиру појединих програма – Друштвени развој

Назив програма	Пројектни предлози у оквиру Програма
Развој образовне инфраструктуре	<ul style="list-style-type: none"> • Адаптација физкултурних сала у свакој од девет основних школа • Повећање обухвата деце предшколским васпитањем у општини Оџаци • Унапређење инклузивног образовања на локалном нивоу • Набавка четири мини аутобуса за школски превоз
Развој здравствене инфраструктуре	<ul style="list-style-type: none"> • Транспорт STEMI на Ррсi • Проширење делатности стационара за палијативно збрињавање пацијената у терминалној фази малигне болести
Унапређење квалитета живота становништва и развој јавних услуга	<ul style="list-style-type: none"> • Пројекат развоја јавне расвете • Јавна расвета „Штранд“ Богојево • Спортско-рекреативни комплекс „Штранд“ • Спортско-рекреативни центар „Оџаци“ – доградња дечјег базена • Оџачка културна јесен • Унапређење развојних капацитета Општине, кроз имплементацију ИКТ у циљу модернизације локалне самоуправе као носиоца локално економског развоја

Извор: Стратегија одрживог развоја општине Оџаци

Табела 22. Пројекти у оквиру појединих програма- План заштите животне средине и инфраструктуре

Назив програма	Пројектни предлози у оквиру Програма
Управљање отпадом и заштита животне средине	<ul style="list-style-type: none"> • Реконструкција водоводне мреже • Модернизација комуналних услуга (унапређење управљања индустријским и опасним отпадом) • Изградња пречистача отпадних вода у насељу Озаци • Санација и рекултивација дивљих депонија на територији општине Озаци • Уређење трансфер станице комуналног отпада у Озацима • Примарна селекција отпада-зелена острва насеље Озаци (пилот пројекат) • Пошумљавање
Развој саобраћајне инфраструктуре	<ul style="list-style-type: none"> • Ревитализација железничке пруге до луке Богојево • Реконструкција железничке пруге • Изградња кружног тока у Озацима • Изградња пута Бачки Грачац-Крушчић • Изградња пута Српски Милетић-Бачки Брестовац

Извор: Стратегија одрживог развоја општине Озаци

3. Закључак

На основу анализе агропривреде можемо закључити да општина има потенцијала за развој ове гране, али нису искоришћени сви ресурси.

Код становнштва доминирају старији средовечни (30-59), што је повољно јер они чине највећи део радног контингента становништва. Такође, број становника из године у годину опада што је негативна појава. Потенцијал за развој агропривреде општине Оџаци су сточарска и повртарска производња. Прерада повртарских, а и других производа не постоји, а то би могло бити носилац развоја општине. Број условних грла у општини је у сталном паду и мали је проценат општине Оџаци у односу на регион Војводине. Слаба је заступљеност производње грозђа и вина и самим тим непостоји заштићен локални бренд.

Велика шанса постоји за развој малинарства, у насељу Раткова група пољопривредника је започела производњу.

Што се тиче агротуризма, у општини Оџаци није довољно развијен, упркос свим својим потенцијалима. Највећи шанса за развој агротуризма налази се у Дероњама и Богојеву. Дероње је село богате традиције када је у питању пољопривредна производња. То би се могло искористити за привлачење већег броја туриста и гурмана. Једна од занимљивих ствари у Европи јесте „Pick your own fruit“, што би воћари из општине могли ископирати и направити добар одскок у туризму општине, као и у продаји њихових производа.

Богојево са својом околином и Дунавом има веома велику шансу за развој како и агротуризма тако и еко-туризма што последњих година привлачи све већу пажњу љубитеља природе.

Етно куће у општини су добри чувати традиције и показатељи мултиетничности општине Оџаци. За љубитеље историје оне представљају прави временплов и могућност упознавања са животом наших предака.

Разне манифестације које се одржавају у општини су одличан начин за промоцију општине. Манифестације као што су Полумаратон и Цациб су међународног карактера, што помаже општини да и људи из других држава чују за општину и пожелеле да је посете. Последњих година је све већа експанзија занатског пива, постоји доста произвођача, али љубитеља занатског пива, ова манифестација је новија али могла би бити врло корисна за туризам.

Као што је још речено, један од начина за унапређење туризма била би сарадња са суседним општинама. Општине као што су Сомбор и Ердвик имају развијен агротуризам и остале видове туризма, доста туриста посећује ове општине и са сарадњом би ти туристи чули и за Оџаке и шта Оџаци имају да понуде.

4. Литература

1. Бошњак Д., (2001) – “Организација пољопривредне производње“, Пољопривредни факултет, Нови Сад
2. Боговац О., (2016) – “Развој агропривреде општине Кула“, мастер теза, Пољопривредни факултет, Нови Сад
3. Богдановић Ј., (1998) – „Планирање развоја пољопривреде“, Пољопривредни факултет, Земун
4. Влаховић Б., Стевановић С., Томашевић Д., Зелењак М., (2006) – „Аграрна производња у Републици Србији“, Друштво аграрних економиста Србије, Београд
5. Ђурковић А., (2018) – „Развој агропривреде општине Бечеј“, мастер теза, Пољопривредни факултет, Нови Сад
6. Ђурић К., (2015) – „Економика пољопривреде – практикум“, Пољопривредни факултет, Нови Сад
7. ec.europa.eu/eurostat
8. Закон о подстицајима у пољопривредни и руралном развоју – Сл. Гласник, бр. 10/2013 и 142/2014
9. Закић, Стојановић (2009) – „Економика аграра“, Економски факултет, Београд
10. Интернет сајт општине Озаци
11. Кошић К., (2012) – „Рурални туризам Војводине“, Природно математички факултет, Нови Сад
12. Милићевић В., (2003) – „Стратешко пословно планирање“, Култура-књижевни издавачка задруга, Београд
13. Новковић Н., Шомођи Ш., (2001) – „Организација у пољопривреди“, Пољопривредни факултет, Нови Сад
14. Новковић Н., (2018) – „Планирање и пројектовање у пољопривреди“, Пољопривредни факултет, Нови Сад
15. Његован З., (2016) – „Економика туризма и сеоског туризма“, Пољопривредни факултет, Нови Сад
16. Николић-Ђорић Е., Чобановић К., Мугавцић Б., (2004) – „Евалуација предвиђања друштвеног производа пољопривреде Србије“, Научни скуп са међународним учешћем „Капитал у пољопривреди“ тематски зборник, Универзитет у Новом Саду, Економски факултет Суботица, Палић
17. Nickerson, N. P., Black R. J. AND MCCOOL, S. F. (2001). “Agritourism: motivations behind farm-ranch business diversification”. *Journal of travel research*
18. Привредна комора: Годишњи обрачун
19. Петровић М. – „Агротуризам у савременој литератури“, Агроекономика број 59-60
20. Радосавац А., Пејановић Р., Премовић Ј., - „Значај предузетништва за развој туристичке привреде“, Агроекономика број 59-60
21. Ранчић С., (2018) – „Валоризација туристичких и агротуристичких вредности општине Сомбор“, дипломски рад, Пољопривредни факултет, Нови Сад
22. Републички завод за статистику
23. Стратегија одрживог развоја општине Кула
24. Стратегија развоја АПВ
25. Стратегија локалног одрживог развоја општине Озаци, 2010-2015

26. Стратегија локалног одрживог развоја општине Озаци, 2015-2020
27. Стратегија развоја културног и руралног туризма у општини Апатин и граду Сомбору, Природно математички факултет, Нови Сад, 2014.
28. Туристичка организација општине Озаци
29. Томић П., Ромелић Ј., Кицошев С., Лазич Л., (2004) – Војводина, Друштво географа Војводине
30. Церанић С., (1998) – „Управљање развојем пољопривредног предузећа“, Пољопривредна корпорација Београд, Центар за информисање и издавачка делатност, Београд
31. Contagri.info
32. www.faostat.fao.org
33. www.academia.edu
34. www.forum.arheo-amateri.rs
35. www.turizamodzaci.rs
36. <http://www.paunpress.com/user/tur.php?id=982>